

วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน 2533

ปัญหาการกำหนดนโยบายงบประมาณ

นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์*

ความนำ

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “การงบประมาณ” (Budgeting) เป็นเรื่องที่ได้รับการสนใจอย่างกว้างขวาง เพราะเป็นกิจกรรมที่สำคัญสำหรับการบริหารงานองค์การทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน ความพยายามที่จะศึกษาเกี่ยวกับการงบประมาณนั้น ก็ด้วยความมุ่งหมายที่จะหาทฤษฎีหรือหลักการต่าง ๆ เข้ามาใช้ในการงบประมาณ เพื่อให้การจัดงบประมาณของประเทศบรรลุเป้าหมายตามนโยบายที่กำหนด และเกิดความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศในส่วนรวม ประชาชนอยู่ดีกินดี อีกทั้งยังสามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาได้อีกด้วย

การศึกษาในเรื่องการงบประมาณนั้น ควรจะทำการศึกษาทั้งในด้านเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ เพราะผลกระทบของงบประมาณจะมีอยู่ในแง่มุมต่าง ๆ คือทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม การศึกษาเพียงด้านหนึ่งด้านใด แต่เพียงด้านเดียว จึงน่าจะไม่เกิดความสมบูรณ์เพียงพอ

ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการงบประมาณอาจทำการศึกษาได้เฉพาะเจาะจงในเรื่องต่าง ๆ เช่น ระบบงบประมาณ กระบวนการงบประมาณ การวิเคราะห์งบประมาณ การจำแนกประเภทงบประมาณ การจัดเตรียมงบประมาณ การบริหารและการควบคุมงบประมาณ ฯลฯ แต่ปัญหาสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งคือ การศึกษาในเรื่องนโยบายงบประมาณ (Budget Policy) เพราะเป็นหลักการเบื้องต้นที่จะมีผลกระทบอย่างกว้างขวาง

* รองศาสตราจารย์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ และหากการกำหนดนโยบายงบประมาณเกิดความผิดพลาด ก็เป็นการยากที่รัฐบาลจะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการบริหารประเทศให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายและความสำคัญของงบประมาณ

คำว่า “งบประมาณ” นั้น ได้มีผู้ให้นิยามไว้ต่าง ๆ กันทั้งในลักษณะแคบและลักษณะที่ครอบคลุมกว้างขวาง เช่น งบประมาณเน้นแผนทางการคลังของรัฐบาล (การหาเงินมาใช้จ่าย) ที่เสนอขออนุมัติการใช้เงินงบประมาณต่อฝ่ายนิติบัญญัติ¹ ซึ่งในความหมายนี้งบประมาณจึงเป็นเสมือนสัญญาระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติ โดยเป็นการเสนอแผนการจัดหาทรัพยากรและการจัดสรรทรัพยากร เพื่อดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลที่เสนอขออนุมัติต่อฝ่ายนิติบัญญัติเท่านั้น

แต่ต่อมาความสำคัญของการงบประมาณมีขอบเขตกว้างขวางขึ้น โดยถือว่าเป็นกิจกรรมสำคัญยิ่งที่มนุษย์ในทุกสังคมจะต้องดำเนินการในการจัดสรรทรัพยากรของสังคมซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด เพื่อผลิตสิ่งที่สังคมต้องการโดยคนในสังคมพึงพอใจและยอมรับได้ รัฐบาลในประเทศต่าง ๆ จึงต้องเผชิญกับปัญหาที่จะจัดหาและจัดสรรทรัพยากรเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการบริหารประเทศ ความยุ่งยากอีกประการหนึ่งก็คือ แต่ละประเทศมีความเจริญก้าวหน้าในระดับที่แตกต่างกัน ทรัพยากรที่จำกัดกับความต้องการของคนในสังคมที่มีอยู่สูงเกินกว่ารัฐบาลจะสนองตอบให้เป็นที่พึงพอใจได้จึงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ

ในบางสังคมก็เป็นการกิจปกติที่รัฐบาลจะต้องจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ในบางสังคมที่พัฒนาแล้ว เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้รัฐบาลต้องเผชิญปัญหาในการที่จะใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยการพยายามปรับปรุงองค์การของรัฐ เทคนิคและกระบวนการในการจัดทำการอนุมัติงบประมาณการบริหารและการควบคุมงบประมาณ²

ความหมายและความสำคัญของงบประมานนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปโดยสอดคล้องกับระบอบการเมืองการปกครอง ตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี รวมทั้งพัฒนาการของวิชาการด้านการบริหารหรือการจัดการ เพราะในระยะแรกนั้นงบประมาณมีจุดมุ่งหมายสำคัญโดยใช้เป็นเครื่องมือของฝ่ายนิติบัญญัติ เพื่อกควบคุมการดำเนินการใช้จ่าย และการหา

รายได้ของฝ่ายบริหารเท่านั้น

ในระยะต่อมามีความสนใจที่จะใช้งบประมาณให้ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการจัดการหรือการบริหารงาน เพื่อให้การใช้ทรัพยากรเป็นอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์การและพัฒนาการของการงบประมาณในระยะต่อมาได้เน้นหน้าที่หลักในการวางแผนอีกด้วย โดยให้ความสนใจทั้งเป้าหมายระยะยาวและระยะสั้นเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กับนโยบายรายจ่ายของรัฐอย่างไร งานโครงการและแผนงานใดบ้างที่จะริเริ่มดำเนินการหรือขยายให้ใหญ่ขึ้น แผนงานและงานโครงการใดที่จะเลิกล้มหรือลดระดับการปฏิบัติลง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนทั้งสิ้น

ดังนั้น งบประมาณในระยะต่อมามีเป็นกลไกที่ทำหน้าที่สำคัญสามประการ คือ หน้าที่ในแง่การควบคุมการใช้จ่าย (Operational Control) หน้าที่ในด้านการจัดการ (Management Control) และหน้าที่ที่เน้นด้านการวางแผน (Strategic Planning)³

แม้ว่างบประมาณจะเป็นกลไกที่มุ่งให้ทำหน้าที่สามประการดังกล่าวข้างต้น แต่ในทางปฏิบัติงบประมาณก็ไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือที่ทำหน้าที่ทั้งการควบคุมการใช้จ่าย ควบคุมการจัดการและการวางแผนได้ครบถ้วนหรือเท่าเทียมกันทั้งสามด้าน ดังนั้นในการจัดทำงานงบประมาณในแต่ละสังคม จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะเลือกเน้นให้งบประมาณทำหน้าที่ใดเป็นลำดับที่สำคัญที่สุด และให้ความสนใจกับหน้าที่อื่น ๆ ในระดับรองลงมา เช่น หากมีเจตนาธรรมที่จะป้องกันมิให้เกิดความผิดพลาดในการใช้จ่ายเงินของรัฐ (โดยคณะรัฐบาลและโดยหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ) เพื่อให้การใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นไปตามที่ได้รับอนุมัติจากฝ่ายนิติบัญญัติ โครงสร้างของระบบงบประมาณจึงต้องถูกออกแบบในลักษณะที่จะเอื้ออำนวยให้หน้าที่การควบคุมสามารถทำได้สะดวกที่สุด ทั้งฝ่ายที่ขออนุมัติงบประมาณและฝ่ายที่พิจารณาอนุมัติงบประมาณ ซึ่งระบบงบประมาณนี้ก็คือระบบงบประมาณแบบแสดงรายการ

ส่วนงบประมาณที่เน้นหน้าที่ในการจัดการนั้น มีจุดประสงค์ที่จะประกันว่าการดำเนินงานของหน่วยงานในภาครัฐบาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด โดยหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐปฏิบัติงานในลักษณะที่เสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด การตัดโครงสร้างระบบงบประมาณระบบนี้จึงเป็นไปในรูปของการจำแนกงบประมาณรายจ่ายตามประเภทกิจกรรมโดยอาศัยลักษณะเศรษฐกิจหรือลักษณะผลลัพธ์ของการใช้จ่ายเป็นปัจจัยสำคัญในการจำแนก ในขณะที่เดียวกันก็จะจำแนกประเภทงบประมาณรายจ่ายประจำและรายจ่ายประเภท

ลงทุนหรือประเภทพิเศษอีกก็ได้ การจัดระบบงบประมาณในลักษณะนี้ทำให้การคำนวณค่าใช้จ่ายต่อหน่วยของกิจกรรมอันเป็นข้อมูลสำหรับการจัดการทำได้สะดวกยิ่งขึ้น สรุปได้ว่าระบบงบประมาณนี้เน้นกิจกรรมที่หน่วยงานของรัฐผลิตออกมาสู่สังคม โดยไม่แจกแจงรายละเอียดเกี่ยวกับชนิดของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตกิจกรรมเหล่านั้นนั่นเอง ระบบงบประมาณนี้ก็คือนงบประมาณแสดงผลงาน (Program หรือ Performance Budgeting) นั่นเอง สำหรับระบบงบประมาณที่เน้นหนักที่ในการวางแผนนั้น มีเจตจำนงให้การบริหารประเทศของรัฐบาลได้รับประโยชน์สูงสุดในการใช้จ่ายเงินงบประมาณ โดยย้ำประสิทธิภาพของภาครัฐบาลทั้งระบบ จากกรอบของสิ่งที่รัฐบาลประสงค์จะทำกับความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชาติ โครงสร้างของระบบงบประมาณนี้จะมีลักษณะแจกแจงวัตถุประสงค์ของรัฐบาลในระดับหน่วยงานต่าง ๆ พร้อมด้วยแผนงานและงานโครงการที่จะช่วยให้วัตถุประสงค์ดังกล่าวเป็นผลลัพธ์ที่มีตัวตน แผนงานและวัตถุประสงค์นี้จะช่วยในการวางแผนกำหนดสิ่งที่จะทำในปีงบประมาณปัจจุบัน คัดเลือกสิ่งที่จะทำในปีงบประมาณถัดไป และในระยะไกลออกไปได้สะดวกและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ระบบงบประมาณนี้ก็คือ ระบบงบประมาณแบบวางแผน-วางแผนงาน หรือที่เรียกกันว่า PPBS (Planning-Programming-Budgeting-System)⁴

ความสนใจในเรื่องของการงบประมาณกับการวางแผนนั้น เป็นความสนใจโดยทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา ดังจะเห็นได้จากรายงานการประชุม ECAFE ครั้งที่ 4 ที่กล่าวถึงปัญหาที่รบกวนที่สุดที่รัฐบาลของทุกประเทศในย่าน ECAFE ประสบอยู่ในการดำเนินการงบประมาณตามแผนพัฒนาประเทศ ก็คือ การประสานงานกันอย่างใกล้ชิดระหว่างการวางแผนกับการงบประมาณ ดังนั้น ภายหลังจากการประชุมสัมมนาครั้งที่ 3 และครั้งที่ 4 ณ กรุงมิลานและกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2503 และ 2509 ตามลำดับแล้ว จึงทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ๆ และมีแนวความคิดเกี่ยวกับการงบประมาณและการพัฒนาประเทศในสาระสำคัญ ๆ ดังนี้⁵

ตารางที่ 1
แสดงทิศทางการเปลี่ยนแปลงของการงบประมาณ

สาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลง	วัตถุประสงค์	แนวทางปฏิบัติ
1. ความก้าวหน้าในเรื่องการงบประมาณ		- ได้จัดทำคู่มือการจำแนกประเภทงบประมาณรายจ่ายของรัฐบาลตามลักษณะเศรษฐกิจและลักษณะงาน
1.1 การจำแนกประเภทงบประมาณรายจ่ายตามลักษณะงานและตามลักษณะเศรษฐกิจ	- เพื่อสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจของรัฐและส่วนของเอกชน - เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างงบประมาณของรัฐกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ	
1.2 การเน้นความสำคัญของระบบงบประมาณแบบแสดงแผนงานและระบบงบประมาณแบบปฏิบัติการกับความก้าวหน้าในการจัดทำงบประมาณ	- เพื่อเน้นถึงผลการใช้เทคนิคของระบบงบประมาณ ให้เป็นประโยชน์ในการเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจกับการจัดงบประมาณของรัฐบาล - เพื่อเสริมสร้างประสิทธิผลของแผนงานต่าง ๆ ของรัฐบาล	- สนับสนุนการนำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ในการงบประมาณ
2. การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติกับการงบประมาณของรัฐบาล	- เพื่อแก้ไขจุดอ่อนในกระบวนการวางแผน	- ให้มีการวางแผนระยะยาว ระยะกลาง และแผนประจำปี
- ปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยวางแผนกับหน่วยงานงบประมาณ		- ปรับปรุงระบบงบประมาณให้ทันสมัย โดยเน้นให้ระบบงบประมาณทำหน้าที่สำคัญ 2 ประการคือ ก. policy function คือหน้าที่จัดทำแผนดำเนินงานประจำปีในส่วนของรัฐและยังต้องส่งเสริมการลงทุนในส่วนของเอกชน ด้วยการใช้ระบบการจูงใจ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลง	วัตถุประสงค์	แนวทางปฏิบัติ
<p>3. งบประมาณแบบแสดงแผนงานและงบประมาณแบบปฏิบัติการกับการบัญชีของรัฐบาล</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อให้มีการประสานงานใกล้ชิดระหว่างหน่วยงานกับหน่วยงานแผนกลาง - เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการนำเทคนิคงบประมาณแบบแสดงแผนงานและแบบปฏิบัติการเข้ามาใช้ - จัดระบบการบัญชีของรัฐบาลให้ทันสมัย 	<p>ข. Programming function คือหน้าที่ที่จะบรรจุแผนดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ผ่านการพิจารณาในรายละเอียดเข้าในงบประมาณด้วย และเมื่อมีการดำเนินงานตามแผนงานแล้ว จะต้องมียุทธวิธีบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งช่วยรัฐบาลพิจารณาทางเลือกของข้อเสนอสำหรับแผนงานใหม่ ๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ให้กรมต่าง ๆ ตั้งหน่วยงานวางแผน” ของตนขึ้น - สหประชาชาติได้จัดทำคู่มือสำหรับระบบงบประมาณแบบแสดงแผนงานและงบประมาณปฏิบัติการขึ้น เพื่อเป็นแนวทางให้ประเทศต่าง ๆ นำไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม - การปรับปรุงโครงสร้างทางการบัญชีและการจัดการทางการเงิน - การจัดหามาตรการที่ดีในการวัดแผนงานและวัดงาน - การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ให้มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะนำเทคนิคของงบประมาณแบบนี้มาใช้ให้ได้ผล

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลง	วัตถุประสงค์	แนวทางปฏิบัติ
4. การเลือกและการกำหนดขั้นตอนของโครงการต่าง ๆ ในส่วนของรัฐ	- ปรับปรุงให้งบประมาณมีคุณค่าอย่างแท้จริงในฐานะเป็นมาตรการเพื่อส่งเสริมการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ	- หน่วยงานงบประมาณควรเป็นผู้วิเคราะห์งบประมาณรายจ่ายของรัฐบาลในแบบ “Micro-Economic” - นำเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ในการเลือกและการกำหนดขั้นตอนของโครงการต่าง ๆ เช่น Cost-Benefit Analysis, Cost-Effectiveness Operations Research และ System Analysis (หมายเหตุ : ในที่ประชุม ECAFE ได้ชี้แจงว่า ประเทศในย่านนี้ขาดข้อมูลที่จำเป็นและขาดเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญ จึงมักใช้ประสบการณ์ในอดีตเป็นเครื่องตัดสินใจเป็นส่วนใหญ่)
5. ศักยภาพของภาชีอากรและการประมาณการรายได้	- เพื่อเพิ่มรายได้ของรัฐบาล เพราะอัตราารายจ่ายรัฐบาลเพิ่มสูงกว่าการเพิ่มขึ้นของรายได้ - เพื่อให้การประมาณการรายได้มีประสิทธิภาพ	- เป็นภาษีจากรายได้ให้สูงขึ้น - ดัดแปลงระบบภาษีให้เข้ากับแบบแผนของการบริโภคและการผลิต - ปรับปรุงการบริหารภาชีอากรให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น - ดัดแปลงวิธีการจัดเก็บภาชีอากรให้ง่ายขึ้น - ควรตั้งหน่วยวิจัยขึ้นเพื่อทำหน้าที่วิจัยเรื่องต่าง ๆ ทั้งหมดที่อยู่ในขอบเขตของการภาชีอากร - ให้จัดตั้งหน่วยงานขึ้นหน่วยหนึ่งโดยสังกัดกระทรวงการคลัง เพื่อ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

สาระสำคัญของการเปลี่ยนแปลง	วัตถุประสงค์	แนวทางปฏิบัติ
		<p>ทำหน้าที่ประมาณการรายได้โดยเฉพาะ</p> <ul style="list-style-type: none"> - การประมาณการรายได้ให้ใช้เทคนิค 3 ประการคือ <ul style="list-style-type: none"> ก. กฎหมายปีที่แล้ว ข. วิธีเฉลี่ยและวิธีประเมินโดยตรง ค. ค่าหนึ่งถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อรายได้จากภาษีอากรในอนาคต

การที่รัฐบาลประเทศต่าง ๆ ในโลกจะเลือกระบบงบประมาณใดมาใช้ในการจัดทำงบประมาณนั้น จึงขึ้นอยู่กับเจตจำนงของการที่จะมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับหน้าที่ในด้านใดของงบประมาณมากที่สุดนั่นเอง และเมื่อตัดสินใจเลือกใช้ระบบงบประมาณระบบหนึ่งระบบใดก็ย่อมทำให้เกิดความแตกต่างในด้านการจัดทำงบประมาณ การพิจารณาวิเคราะห์ การอนุมัติ รวมทั้งการบริหารและการควบคุมงบประมาณด้วย

ในบางความหมายนั้น งบประมาณคือแผนเบ็ดเสร็จ ซึ่งแสดงออกในรูปของตัวเงิน แสดงโครงการดำเนินงานทั้งหมดในระยะเวลาหนึ่ง แผนนี้จะรวมถึงการกะประมาณ บริการกิจกรรม โครงการและค่าใช้จ่าย ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุน การดำเนินงานให้บรรลุตามแผนนี้ย่อมประกอบด้วยการกระทำสามขั้นตอน คือ การจัดเตรียม (Preparation) การอนุมัติ (Adoption) และการบริหาร (Execution)⁶

ไม่ว่างบประมาณจะมีความหมายและความสำคัญประการใดก็ตาม แต่ก็ยังเป็นที่ยอมรับว่าจะใช้งบประมาณให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดสรรทรัพยากรในการดำเนินงานของรัฐให้มีประสิทธิภาพสูงที่สุดนั่นเอง และไม่ว่ารัฐบาลจะนำระบบงบประมาณใดมาใช้ก็

ตาม กระบวนการจัดเตรียม การอนุมัติ และการบริหารงบประมาณ ก็ล้วนเป็นมาตรการในการกลั่นกรองควบคุมการจัดหาและจัดสรรทรัพยากรของสังคมโดยมุ่งประโยชน์ที่เกิดต่อสังคมส่วนรวมนั่นเอง

ในช่วงระยะห้าทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาเกี่ยวกับการงบประมาณอย่างกว้างขวางทั้งในด้านการพัฒนาระบบงบประมาณการศึกษาหาทฤษฎีและหลักการ รวมทั้งเทคนิคต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการงบประมาณในส่วนของรัฐให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แต่ก็มีแนวคิดซึ่งเป็นที่ยอมรับกันประการหนึ่งก็คือ การงบประมาณนั้นต้องถูกกระทบกระเทือนหรือได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมหลายอย่าง เช่น ระบบการเมือง ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ แนวคิดทางการบริหาร หลักการทางการเมือง และระบบบริหารราชการ แม้จะไม่สามารถชี้ได้ชัดเจนว่าปัจจัยใดมีอิทธิพลต่อการงบประมาณอย่างไร และมากน้อยเพียงใดก็ตาม แต่ก็อาจชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลสำคัญ ๆ ที่ทำให้ลักษณะของงบประมาณเปลี่ยนแปลงไปในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้⁷

ตารางที่ 2 แสดงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่องบประมาณ

ลักษณะของการงบประมาณ	ระบบ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
- การควบคุมการปฏิบัติงาน	- การบริหารราชการ - การเมืองการปกครอง	- การปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐ - ขั้นตอนของกระบวนการงบประมาณ - หน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบควบคุม เช่น กระทรวงการคลัง, หน่วยงานตรวจสอบทางการเงินการบัญชี - ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร - กระบวนการทางการเมืองในการพิจารณาจัดสรรทรัพยากร

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลักษณะของกรงงบประมาณ	ระบบ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
<ul style="list-style-type: none"> - ประสิทธิภาพในการควบคุม - การควบคุมด้านเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> - การบัญชี - ด้านเศรษฐกิจ - ด้านการบัญชี - ด้านการบริหารราชการ - ด้านการเมือง - ด้านเศรษฐกิจ 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ - ประสิทธิภาพในการตรวจสอบทางการบัญชี - การตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน - การนำระบบบัญชีทางธุรกิจเข้ามาประยุกต์ใช้กับงานของทางราชการ - การจัดสรรงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ - การผลิตและการกระจายผลผลิตในสังคม - การวัดผลงานกับค่าใช้จ่าย - ระบบการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพของทั้งรัฐบาลกลาง และรัฐบาลท้องถิ่น - กำหนดขอบเขตการใช้จ่ายภาครัฐและภาคเอกชน - แนวทางการกำหนดนโยบายการคลัง - การกำหนดแนวทางเศรษฐกิจในช่วงปีงบประมาณหนึ่ง ๆ - ภาวะภาษีและการใช้จ่ายภาคเอกชน - การกระจายรายได้

นโยบายการคลังกับการงบประมาณ

นโยบายการคลัง หมายถึงการดำเนินการของรัฐบาลเกี่ยวกับภาษีอากร การใช้จ่ายของรัฐบาล และการดำเนินการเกี่ยวกับหนี้สาธารณะ เพื่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนา รวมทั้งยังเป็นการจัดสรรทรัพยากรระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้เกิดเสถียรภาพและความเจริญทางเศรษฐกิจ

นอกจากนั้น นโยบายการคลังยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อการว่าจ้างงาน เสถียรภาพของระบบราคา การออม การลงทุนและดุลการชำระเงินอีกด้วย โดยนโยบายการคลังจะมีเครื่องมือสำคัญอยู่สามอย่างคือ ภาษีอากร การใช้จ่ายของรัฐบาลและการบริหารหนี้สาธารณะ ซึ่งเครื่องมือทั้งสามอย่างนี้หากนำมาใช้อย่างเหมาะสมก็จะก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้⁸

อันที่จริงนั้นเมื่อแรกเริ่มมีการใช้นโยบายการคลังก็เป็นเพียงการใช้เพื่อแก้ไขภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ และเชื่อกันว่านโยบายนี้สามารถใช้ได้กับทั้งประเทศอุตสาหกรรมและประเทศกำลังพัฒนา แต่ความเชื่อนี้ไม่ถูกต้อง ทั้งนี้ก็เพราะการใช้นโยบายการคลังในประเทศอุตสาหกรรมนั้นในขั้นต้นมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาการว่างงานโดยการกระตุ้นให้อุปสงค์รวม (aggregate demand) เพิ่มขึ้น ซึ่งไปผลักดันการผลิตให้เพิ่มขึ้น

✘ แต่สำหรับประเทศกำลังพัฒนานั้นมีสภาพการณ์แตกต่างกับประเทศอุตสาหกรรม เพราะการที่รัฐบาลเพิ่มการใช้จ่ายเพื่อเพิ่มอุปสงค์รวมหรือเพิ่มอำนาจซื้อ (purchasing power) ให้กับประชาชน แทนที่จะไปผลักดันให้การผลิตเพิ่มขึ้น กลับจะทำให้การนำเข้าสูงขึ้นและจะทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้นอีกด้วย ดังนั้น การใช้นโยบายการคลังในด้านการใช้จ่ายในประเทศกำลังพัฒนาจึงมักประสบปัญหาและทางที่จะแก้ไขนั้นจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา และการปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจอีกด้วย⁹

การใช้นโยบายการคลังในด้านการใช้จ่ายของรัฐบาลก็คือ การกำหนดงบประมาณนั่นเอง ดังนั้น การตัดสินใจของรัฐบาลในการกำหนดขนาดของงบประมาณที่จะใช้จ่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจในส่วนรวมของประเทศ ทั้งในแง่การบริโภค การออม การลงทุน ระดับการว่างงาน ฯลฯ

ดังนั้น รัฐบาลจึงต้องตัดสินใจในการกำหนดนโยบายงบประมาณในแต่ละช่วงเวลาให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยให้เกิดผลต่อเศรษฐกิจส่วน

รวมของประเทศในทิศทางที่กำหนด ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณสมดุล (balanced budget) งบประมาณขาดดุล (deficit budget) หรืองบประมาณแบบเกินดุล (surplus budget) ก็ตาม

ทฤษฎีการกำหนดขนาดของงบประมาณแผ่นดิน

การพิจารณาว่างบประมาณแผ่นดินควรมีขนาดเท่าใดจึงจะเหมาะสมนั้น เป็นเรื่องที่ต้องวิเคราะห์ในหลายแง่มุม เช่น หากพิจารณาว่างบประมาณควรมีขนาดใหญ่เท่าใด ก็ต้องสุดแล้วแต่ว่ารัฐบาลมีค่าใช้จ่ายมากมายเพียงใดในการที่ต้องดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อประชาชน ถ้ามีมากค่าใช้จ่ายก็ย่อมสูง รัฐบาลก็จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อให้รัฐได้รับรายรับในระดับสูง ๆ ด้วย

ขนาดของงบประมาณในมูลค่าจำนวนเต็มอาจมีใช้ขนาดที่เหมาะสมอย่างสมบูรณ์ก็ได้ แต่อาจจะต้องนำขนาดจำนวนเต็มของงบประมาณไปเทียบกับรายจ่ายรวมของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งอาจมีขนาดเพียงไม่กี่เปอร์เซ็นต์ เมื่อไปเทียบจากสัดส่วนของรายได้ประชาชาติ หรือรายจ่ายรวมในระบบเศรษฐกิจ หรือรายได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) และในประเทศที่มีระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน สัดส่วนการใช้จ่ายหรือขนาดของงบประมาณเมื่อเทียบกับรายได้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของชาติ GDP ก็ยังมีลักษณะแตกต่างกันด้วยดังตัวอย่างในตารางที่ 3¹⁰

ตารางที่ 3

แสดงสัดส่วนเปรียบเทียบขนาดงบประมาณกับ GDP ของบางประเทศ
(ตัวเลขปีงบประมาณ 1980)

	สหรัฐ อเมริกา	แคนาดา	สหราชอาณาจักร	ฝรั่งเศส	เยอรมนี	สวีเดน
1. ยอดรายจ่ายคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของ GDP	36.0	37.5	42.0	45.8	44.9	61.5
2. รายได้จากภาษีอากรคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของ GDP	32.7	37.2	40.6	45.4	42.8	56.5

ทฤษฎีการกำหนดขนาดของงบประมาณแผ่นดิน

แนวความคิดในการกำหนดขนาดของงบประมาณแผ่นดินนั้นมีหลายแนวความคิด โดยต่างมีเหตุผลของการกำหนดขนาดของงบประมาณที่แตกต่างกันไป และเป็นการยากที่จะหาข้อยุติได้ ดังนี้คือ

1. **หลักผลได้ของสังคมที่สูงที่สุด** หมายความว่า รัฐบาลควรเลือกดำเนินกิจกรรมเฉพาะที่นำผลประโยชน์มาสู่สังคมมากกว่าผลเสียที่กิจกรรมนั้นจะสร้างให้กับสังคม เมื่อรวบรวมกิจกรรมเหล่านั้นตามหลักการดังกล่าว ระดับรายจ่ายของรัฐก็จะถูกกำหนดขนาดและรัฐก็จะเรียกเก็บภาษีอากรในระดับที่จะดำเนินกิจกรรมดังกล่าวนั้นได้

หลักการพิจารณาผลได้ (benefit) และผลเสีย (cost) ของสังคมจากการใช้จ่ายของรัฐบาลนั้นพิจารณาได้เป็นสองนัยคือ พิจารณาในแง่ประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรนัยหนึ่ง และอีกนัยหนึ่งคือ พิจารณาความเป็นธรรมที่เกิดจากการจัดสรรรายได้ เช่น การที่รัฐจัดสวัสดิการสังคม (social welfare) เพิ่มขึ้นให้กับคนกลุ่มหนึ่ง ทำให้มีรายได้แต่เพิ่มขึ้นนั้น ผลเสียก็คือรัฐเก็บภาษีจากคนกลุ่มหนึ่ง มาจัดสวัสดิการให้คนอื่นกลุ่มหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบแล้วจะปรากฏผลดี-ผลเสียได้อย่างชัดเจน

หลักการนี้ จึงพิจารณากำหนดขนาดของงบประมาณโดยศึกษาจากผลกระทบการใช้จ่ายของรัฐบาลนั่นเอง

2. **การกำหนดขนาดงบประมาณตามแนว functional finance** แนวความคิดที่ใกล้เคียงกับแนวคิดหลักผลได้ของสังคมสูงสุด แต่เน้นในแง่เศรษฐศาสตร์มหภาค กล่าวคือ รัฐบาลจะจ่ายอะไรและมากน้อยเท่าไรก็ขึ้นอยู่กับหน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐบาลภายใต้สภาพของระบบเศรษฐกิจในขณะนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันรัฐบาลมีหน้าที่รักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจของประเทศนอกเหนือจากหน้าที่อื่น ๆ อีกด้วย ดังนั้น รัฐควรเพิ่มหรือลดรายจ่ายขนาดใดนั้น จึงมิใช่ปัญหาสำคัญ ถ้าหากขนาดของงบประมาณนั้นสามารถรักษาเสถียรภาพของเศรษฐกิจได้ในสภาวะการณ์ต่าง ๆ¹¹

3. ทฤษฎีการแสวงหาคะแนนเสียงสูงสุด

ทฤษฎีทั้ง 2 ที่กล่าวมาแล้วเป็นทฤษฎีที่กำหนดขนาดของงบประมาณโดยอาศัยเหตุผลด้านเศรษฐศาสตร์ เพื่อกำหนดงบประมาณให้มีขนาดที่เหมาะสม แต่ทฤษฎีการแสวงหาคะแนนเสียงสูงสุดนี้เป็นเหตุผลด้านการเมืองหรือกลไกทางการเมืองในการกำหนด

ขนาดของงบประมาณ แต่การวิเคราะห์ก็อาศัยหลักวิชาเศรษฐศาสตร์ โดยศึกษาว่าขนาดของงบประมาณที่เกิดขึ้นจริง ๆ ตามวิถีทางการเมือง เป็นขนาดใหญ่ไปหรือเล็กไปเมื่อเปรียบเทียบกับขนาดที่จะพึงเกิดขึ้นเมื่อสังคมมีข่าวสารข้อมูลอย่างสมบูรณ์¹²

ดังนั้น ขนาดของงบประมาณในภาคปฏิบัติจึงอาจใหญ่หรือเล็กกว่าขนาดที่จะกำหนดขึ้นภายในกรอบของสังคมที่สมาชิกมีข่าวสารอย่างสมบูรณ์ก็ได้ จำนวนงบประมาณจะสูงสุดหรือต่ำสุดนั้นย่อมแล้วแต่สภาวะของสังคมและแนวความคิดของสมาชิกในสังคมในส่วนของสิ่งที่รัฐบาลควรจัดหาให้แก่สมาชิกในช่วงเวลาหนึ่ง

ตามทฤษฎีนี้ คำอธิบายเหตุผลที่ชัดเจนก็อาจทำได้โดยสมมติว่า หากรัฐบาลเป็นพรรคการเมืองที่กำลังครองอำนาจอยู่ และปรารถนาที่จะได้รับเลือกตั้งเป็นรัฐบาลอีกครั้ง การเสนอขนาดของงบประมาณซึ่งบรรจุโครงการต่าง ๆ ก็ย่อมมุ่งที่จะเสนอโครงการที่ผู้ออกเสียงชอบและออกเสียงให้มากที่สุด โดยเรียงลำดับความสำคัญของโครงการที่เสนอเมื่อรวมโครงการเหล่านี้เข้าแล้วก็เป็นขนาดของงบประมาณที่กำหนดขึ้น การที่เสนอโครงการเหล่านี้ ทั้งพรรคการเมืองและผู้ออกเสียงเห็นชอบต่างไม่ได้คำนึงถึง “ขนาดของงบประมาณ” เป็นหลักในการตัดสินใจแต่อย่างใด

พรรคการเมืองที่เป็นรัฐบาลเมื่อเสนอโครงการต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงการกำหนดขนาดของงบประมาณ ย่อมคำนึงถึงการที่จะต้องเก็บภาษีมาจุนเจือการใช้จ่ายตามขนาดของงบประมาณ หากประสงค์จะได้อยู่ในตำแหน่งรัฐบาลต่อไป ก็ต้องพยายามเสนอเก็บภาษีที่จะเสียดุลหนี้เสียงน้อยที่สุด

“ขนาดของงบประมาณจะเล็กไป”? ข้อเสนอขนาดงบประมาณของฝ่ายรัฐบาลมักจะเล็กกว่าที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ เพราะผู้ออกเสียงเองจะขาดข่าวสารเกี่ยวกับผลประโยชน์ของโครงการต่าง ๆ ขาดข่าวสารเกี่ยวกับโครงการภาษี รัฐบาลเองก็ไม่ประสงค์จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการจัดเสนอข่าวสารดังกล่าวให้ผู้ออกเสียงได้ศึกษาอย่างถี่ถ้วน ดังนั้นถ้าโครงการใดแม้จะมีประโยชน์แต่มีลักษณะซับซ้อนเข้าใจได้ยาก รัฐบาลก็จะไม่เสนอส่วนที่ลงคะแนนเสียงเมื่อขาดข้อมูลเช่นนั้น จึงมองโครงการที่จะเกิดผลประโยชน์ต่อกลุ่มหรือพรรคตนมากกว่าพรรคอื่น ดังนั้น ขนาดของงบประมาณจึงเล็กกว่าที่ควรจำเป็น เพื่อประโยชน์ในการได้คะแนนเสียงสูงสุดของรัฐบาล¹³

4. ทฤษฎีการต่อรองกับขนาดของงบประมาณแผ่นดิน

ทฤษฎีนี้เป็นแนวคิดที่อิงระบบการเมืองเป็นหลัก โดยเสนอว่าขนาดและประเภท

ของรายจ่ายรัฐบาลนั้น เป็นผลิตผลของกระบวนการต่อรองของผู้นำทางการเมือง ผู้นำกลุ่มผลประโยชน์และผู้บริหารในภาครัฐบาลหรือในวงราชการ การที่บุคคลกลุ่มต่าง ๆ พยายามสนองความต้องการซึ่งกันและกันนี้ นำไปสู่ข้อตกลงกันในที่สุดว่ากิจกรรมอะไรบ้างที่รัฐบาลจะต้องทำในช่วงเวลานั้น จำนวนเงินที่จะต้องจ่ายเพื่อดำเนินกิจกรรมเหล่านั้น ซึ่งเป็นการกำหนดขนาดของงบประมาณนั่นเอง¹⁴

แนวความคิดเกี่ยวกับนโยบายงบประมาณ

แนวความคิดเก่าสมัย Adam Smith เชื่อว่า ในภาครัฐบาลนั้นมีการใช้จ่ายที่สูญเปล่าสิ้นเปลือง ไร้ประสิทธิภาพเมื่อเทียบกับการใช้จ่ายของภาคเอกชน เมื่อเป็นเช่นนี้ รัฐบาลจึงไม่ควรจะใช้จ่ายมาก รัฐบาลไม่ควรจะเก็บภาษีจากประชาชนมากเกินไป เพราะจะเป็นการเบียดเบียนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เพิ่มผลผลิตให้กับสังคมโดยภาคเอกชน ดังนั้น ขอบเขตภารกิจของรัฐบาลในทัศนะของ Adam Smith จึงมีอยู่จำกัด โดยรัฐบาลจะทำหน้าที่แต่เพียงการป้องกันประเทศ รักษาความสงบภายในและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งเอกชนไม่สามารถทำได้

ดังนั้น นโยบายงบประมาณในอดีตจึงนิยมที่จะใช้นโยบายงบประมาณแบบสมดุล (Balanced Budget) คือรายได้และรายจ่ายของรัฐบาลมีจำนวนเท่ากัน ($T = G$)

ครั้นต่อมาแนวความคิดของเคนส์ (Keynes) เป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายว่ารายจ่ายของรัฐบาลไม่จำเป็นต้องสมดุลกับรายได้เสมอไป อาจจะน้อยหรือมากกว่ารายได้ก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในขณะนั้น เพราะการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจได้ด้วย แนวคิดนี้รู้จักกันในนามของ “functional finance”¹⁵

โดยแนวความคิดนี้เชื่อว่าการทำงานของระบบเศรษฐกิจจะไม่ราบรื่น (ไร้เสถียรภาพ) หากปล่อยให้ดำเนินไปตามยถากรรม ฉะนั้น บทบาทของรัฐบาลในสังคมจึงมีมากขึ้นกว่าในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเทศกำลังพัฒนา รัฐบาลจะมีบทบาทอย่างสำคัญในการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งทำให้ประเทศต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น และงบประมาณในสังคมที่มีสภาพการณ์ดังกล่าว จึงเป็นงบประมาณแบบขาดดุล (deficit budget) คือรายได้ต่ำกว่ารายจ่าย ($T < G$) และในภาวะเงินเฟ้อ รัฐบาลอาจใช้นโยบายงบประมาณเกินดุล (surplus budget) คือรายได้สูงกว่ารายจ่าย ($T > G$)

นโยบายงบประมาณกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคม

การกำหนดนโยบายงบประมาณเป็นเรื่องของการตัดสินใจที่สำคัญยิ่งสำหรับรัฐบาล เพราะผลกระทบจากการใช้จ่ายและการหารายได้ของรัฐบาลจะกระทบกระเทือนต่อระบบเศรษฐกิจส่วนรวมในแง่ต่าง ๆ ในกรณีที่การทำงานของระบบตลาดและกลไกราคาล้มเหลว รัฐบาลจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงโดยมีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากกว่าในภาวะปกติ วัตถุประสงค์ในการแทรกแซงนี้จำแนกได้อย่างกว้างขวาง ๆ สี่ประการดังนี้¹⁶

1. **เพื่อการจัดสรรการผลิต (Allocation function)** การที่รัฐบาลเข้าแทรกแซงการทำงานของระบบกลไกตลาดนั้น ก็เพื่อที่จะให้มีการผลิตที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่สวัสดิการที่สูงสุดสำหรับสังคม เพราะหากกลไกตลาดบกพร่อง การผลิตในสังคมนั้นอาจไม่สนองตอบความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้

2. **เพื่อจัดรูปแบบการกระจายรายได้ใหม่ (Redistribution Function)** แม้ว่ากลไกตลาดจะทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพในด้านกระบวนการจัดสรรการผลิตก็ตาม แต่อาจเป็นไปได้ว่าการกระจายผลผลิตของสังคมมีลักษณะเหลื่อมล้ำ ไม่เป็นที่พึงพอใจของสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคม รัฐบาลจึงจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงการทำงานของกลไกตลาดเพื่อจะได้ปรับปรุงแบบแผนการกระจายรายได้เสียใหม่ เพื่อยกระดับสวัสดิการของสังคมให้สูงขึ้น

3. **เพื่อรักษาสถียรภาพทางเศรษฐกิจ (Stabilization Function)** ความผันผวนทางเศรษฐกิจอาจเกิดขึ้นได้ในกรณีที่ระบบกลไกตลาดทำหน้าที่บกพร่อง หรือเนื่องจากภาวะธรรมชาติเป็นผลให้เกิดความไม่แน่นอนและการเสี่ยงต่อการตัดสินใจในการผลิตและการลงทุนในอันที่จะตอบสนองความต้องการของสังคม ทำให้การผลิตสินค้าและบริการบางประเภทลดจำนวนลง นำไปสู่รายได้ที่ตกต่ำในสังคม ทำให้เกิดปัญหาเป็นลูกโซ่ต่อไป รัฐบาลจึงจำเป็นต้องเข้ามาแทรกแซงเพื่อลดปัญหาภาวะเศรษฐกิจของสังคมให้เบาบางลง โดยใช้นโยบายงบประมาณเป็นเครื่องมือ

4. **เพื่อพัฒนาและสร้างความเจริญแก่ระบบเศรษฐกิจ (Development and Growth Function)** กลไกตลาดอาจทำหน้าที่ได้ผลในการผลิตสินค้าและบริการสนองความต้องการของสังคมและมีลักษณะการกระจายรายได้ที่สังคมยอมรับได้ รวมทั้งมีเสถียรภาพในทางเศรษฐกิจ แต่อาจจะเป็นไปได้ว่า การผลิตสินค้าและบริการของสังคมนั้นพอเพียง

ต่อการบริโภคในปัจจุบันเท่านั้น มิได้มีแบบแผนหรือลักษณะที่จะเพิ่มสินค้าและบริการเพื่อ
 บำบัดความต้องการที่อาจเพิ่มขึ้นในอนาคต เช่น การไม่ผลิตสินค้าทุนเพิ่มขึ้น เป็นต้น รัฐบาล
 จึงต้องใช้นโยบายงบประมาณเข้าแทรกแซงเพื่อให้มีสวัสดิการในระดับสูงในอนาคตด้วย เพื่อ
 ความจำเป็นทางเศรษฐกิจของประเทศ

นโยบายงบประมาณ : รูปแบบและปัญหา

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่านโยบายงบประมาณเป็นเครื่องมือสำคัญยิ่ง
 ในการบริหารและการควบคุมภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้น นโยบายงบประมาณที่
 รัฐบาลจะพึงเลือกใช้ได้นั้นประกอบด้วยนโยบายงบประมาณแบบสมดุล นโยบายงบประมาณ
 แบบเกินดุลและนโยบายงบประมาณแบบขาดดุล การที่จะเลือกนโยบายใดนั้นย่อมสุดแล้วแต่
 สภาพเศรษฐกิจในขณะทำการพิจารณางบประมาณประจำปี รวมทั้งเป้าหมายที่รัฐบาล
 กำหนดขึ้น

โดยหลักการกว้าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบันก็คือ ถ้าต้องการกระตุ้น
 ระบบเศรษฐกิจให้ฟื้นตัว และมีอุปสงค์รวมเพิ่มขึ้นรัฐบาลก็อาจใช้นโยบายงบประมาณ
 ขาดดุล (Deficit Budget Policy) เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นสูง หรือเลือกนโยบายงบประมาณ
 สมดุลในกรณีที่ต้องการให้เกิดแรงกระตุ้นต่ำ แต่ถ้าต้องการให้ระบบเศรษฐกิจชลอหรือหด
 ตัวโดยลดอุปสงค์รวมแล้ว รัฐบาลก็จะเลือกนโยบายงบประมาณเกินดุล¹⁷

อย่างไรก็ตาม การที่รัฐบาลจะตัดสินใจเลือกนโยบายงบประมาณแบบใดเป็น
 เครื่องมือควบคุมภาวะเศรษฐกิจก็ตาม ย่อมมีผลกระทบต่อนโยบายอื่น ๆ ด้วย เช่น นโยบาย
 ภาษีอากร นโยบายหนี้สาธารณะและนโยบายการเงิน เป็นต้น ซึ่งรัฐบาลจำเป็นต้องศึกษา
 ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการกำหนดนโยบายงบประมาณรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งก็ตาม

ความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายงบประมาณกับโครงสร้างระบบภาษีอากร การ
 พิจารณาในเรื่องนี้ในลักษณะกว้าง ๆ จะมีทางเลือกเปลี่ยนแปลงนโยบายงบประมาณกับ
 นโยบายภาษีอากรได้สามแนวทางคือ¹⁸

1. จะเปลี่ยนแปลงนโยบายภาษีอากรอย่างไรในขณะที่รักษาระดับรายจ่ายไว้

2. จะเปลี่ยนแปลงระดับรายจ่ายอย่างไรในขณะที่รักษาโครงสร้างระบบภาษีอากรเหมือนเดิม

3. จะเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างภาษีอากรและระดับรายจ่ายพร้อม ๆ กันอย่างไร

การดำเนินการตามแนวทางเลือกดังกล่าวข้างต้นนั้น มีวิธีการปฏิบัติในหลักการดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบภาษีโดยคงระดับรายจ่าย จะมีข้อพิจารณาในประเด็นแรกคือ ภาษีที่จะเปลี่ยนแปลงนั้นควรจะเป็นภาษีที่กระทบกระเทือนระบบเศรษฐกิจทางด้าน การบริโภคหรือทางด้าน การลงทุน หรือทั้งสองอย่างและเมื่อตัดสินใจได้แล้ว จึงจะมาถึงประเด็นที่สองคือพิจารณาว่า จะเปลี่ยนแปลงภาษีอะไรและอย่างไร หมายถึงจะเปลี่ยนแปลงฐานภาษี หรืออัตราภาษี หรือเปลี่ยนแปลงทั้งสองอย่าง

2. การเปลี่ยนแปลงระดับรายจ่ายโดยคงโครงสร้างระบบภาษี สิ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือการเปลี่ยนแปลงระดับรายจ่าย จะเน้นรายจ่ายที่กระทบด้านการจัดสรรทรัพยากรโดยตรง เน้นรายจ่ายที่กระทบด้านการกระจายรายได้โดยตรง เน้นรายจ่ายประเภทเงินโอนหรือเปลี่ยนแปลงระดับรายจ่ายทั้งสองประเภท

3. การเปลี่ยนแปลงทั้งระดับรายจ่ายและโครงสร้างของระบบภาษี ในทางปฏิบัติอาจเพิ่มภาษีพร้อม ๆ กับลดรายจ่ายของรัฐลง หรือลดภาษีและเพิ่มรายจ่ายของรัฐในขณะเดียวกัน ซึ่งทั้งนี้ย่อมแล้วแต่ว่ารัฐบาลจะเลือกใช้นโยบายงบประมาณแบบสมดุล เกินดุล หรือขาดดุลเป็นสำคัญ

หนี้สาธารณะกับนโยบายงบประมาณ การที่รัฐบาลใช้นโยบายงบประมาณเกินดุล หรือขาดดุลก็คือจะมีผลต่อการกำหนดนโยบายหนี้สาธารณะโดยปริยาย ในกรณีงบประมาณเกินดุล รัฐบาลจะนำส่วนที่เกินดุลไปใช้จ่ายในลักษณะใด เช่น ใช้คืนหนี้สาธารณะชนิดใด จำนวนเท่าไร เป็นต้น หรือในกรณีที่ใช้นโยบายงบประมาณขาดดุล รัฐบาลก็ต้องตัดสินใจว่าจะได้รายได้จากแหล่งใดมาจุนเจือจำนวนรายได้ที่ต่ำกว่ารายจ่าย ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น พิมพ์ธนบัตร หรือกู้จากภาคเอกชน กู้ระยะสั้นหรือระยะยาว เป็นต้น และการตัดสินใจก็จากต่างแหล่งกันก็ยังไม่ผลในทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันอีกด้วยแม้ว่าปริมาณเงินกู้จะเท่ากันก็ตามสิ่งเหล่านี้ก็เป็นเรื่องที่รัฐบาลจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ

สำหรับนโยบายงบประมาณของประเทศกำลังพัฒนานั้น นโยบายงบประมาณขาดดุลเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และส่วนที่ขาดดุลก็ได้อาจมาจากการกู้เงิน ปัญหาจึงมิได้อยู่ที่ว่าจะกู้หรือไม่แต่อยู่ที่จะกู้ได้มากน้อยแค่ไหน เพราะรายจ่ายสาธารณะสูงขึ้นเสมอแม้จะใช้ทางออกด้วยนโยบายภาษีอากรก็ตาม การกู้ก็ยังเป็นทางออกที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นที่วิตกกังวลถึงภาวะเงินเฟ้อในระบบเศรษฐกิจที่จะเป็นปัญหาติดตามมา รวมทั้งการลดลงของอำนาจซื้อของเอกชนอีกด้วย

นโยบายการเงินกับนโยบายงบประมาณ นโยบายการเงินมีส่วนเกี่ยวพันใกล้ชิดกับนโยบายการคลัง เพราะการดำเนินนโยบายรายจ่าย รายได้และหนี้สาธารณะมีผลกระทบต่อระดับกิจกรรมต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจและต่อระดับปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจอีกด้วย เช่น อาจจะทำให้ปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจน้อยเกินไป หรือมากเกินไปจากระดับที่เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจ ซึ่งจะก่อให้เกิดภาวะเงินฝืดหรือภาวะเงินเฟ้อได้

ดังนั้น จึงต้องปรับเปลี่ยนนโยบายการเงินให้สอดคล้องกับนโยบายการคลัง และประสานกับนโยบายการคลัง เพื่อให้นโยบายงบประมาณบรรลุเป้าหมายที่กำหนด เพราะนโยบายการเงินมีส่วนกระทบต่อระดับโครงสร้างการใช้จ่ายภาคเอกชนอย่างสำคัญ¹⁹

บทบาทสำคัญของนโยบายงบประมาณ

บทบาททางด้านเศรษฐกิจของนโยบายงบประมาณ การเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบของนโยบายงบประมาณนั้นเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1930 โดยยอมรับกันว่า สามารถใช้นโยบายงบประมาณเพื่อการเพิ่มหรือลดระดับเศรษฐกิจได้หรือกล่าวว่างบประมาณเป็นเครื่องมือรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอย่างได้ผล เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาได้ใช้นโยบายงบประมาณแก้ไขปัญหาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศได้สำเร็จ ยิ่งกว่านั้นในปี ค.ศ. 1950 สหรัฐอเมริกายังได้ใช้งบประมาณให้เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นความเจริญทางเศรษฐกิจได้อีกด้วย

จนกระทั่งต้นปี ค.ศ. 1960 จึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่างบประมาณเป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการรักษาดุลยภาพทางเศรษฐกิจ โดยใช้นโยบายการใช้จ่ายและนโยบายภาษีอากร เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อการว่างงาน ระดับราคา ความเจริญทาง

เศรษฐกิจและดุลการชำระเงิน²⁰

ดังนั้น แนวความคิดเดิมที่ว่ารัฐบาลควรดำเนินนโยบายงบประมาณสมดุลจึงจะสะท้อนถึงความรับผิดชอบของรัฐบาลนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเชื่อว่านโยบายงบประมาณที่ดีนั้นคือนโยบายที่สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา การเปลี่ยนแปลงนโยบายงบประมาณจึงมีลักษณะที่สำคัญสองลักษณะคือ²¹

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ ในกรณีที่รัฐบาลเก็บภาษีซึ่งมีอัตราที่สามารถปรับเข้ากับภาวะเศรษฐกิจได้ เช่น ภาษีเงินได้ที่ใช้อัตราก้าวหน้า เมื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำประเทศมีรายได้ประชาชาติลดลง รัฐบาลจะมีงบประมาณขาดดุล เพราะจำนวนภาษีที่เก็บได้จากเอกชนลดลง เป็นผลให้รัฐบาลมีรายได้ลดลงโดยอัตโนมัติ ขณะเดียวกันรัฐบาลก็ต้องเพิ่มรายจ่ายเพื่อแก้ไขการว่างงาน การให้สวัสดิการแก่สังคมเพิ่มขึ้นตามความเป็นจริง ฉะนั้นภาวะเศรษฐกิจตกต่ำจึงกดดันให้รัฐบาลมีงบประมาณขาดดุล (Deficit Budget) แต่ถ้าในภาวะเศรษฐกิจรุ่งเรืองประเทศมีรายได้ประชาชาติสูงขึ้น รัฐบาลจะมีนโยบายงบประมาณเกินดุล (Surplus Budget) สิ่งที่ทำให้งบประมาณรัฐบาลปรับตัวได้ตามภาวะเศรษฐกิจนี้คือ automatic stabilizers

2. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยตั้งใจ (Discretionary Changes) ในกรณีที่เกิดภาวะเงินเฟ้อหรือเงินฝืดอย่างรุนแรง ซึ่งกลไกอัตโนมัติจะทำงานไม่ได้ผลอย่างรวดเร็ว รัฐบาลจำเป็นต้องมีนโยบายลดหรือเพิ่มรายจ่าย และนโยบายเพิ่มหรือลดรายได้ รวมทั้งนโยบายภาษีอากร ให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจะกระทำได้โดยต้องพิจารณาถึงสาเหตุที่เกิดภาวะเงินเฟ้อ หรือเงินฝืด ทั้งนี้เพื่อจะได้กำหนดนโยบายงบประมาณให้ถูกต้องกับสภาวะการณ์

ปัญหาขนาดการเปลี่ยนแปลงของงบประมาณ การเพิ่มหรือการลดขนาดของงบประมาณเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะจำนวนที่ควรเปลี่ยนแปลงน่าจะเป็นเท่าใดนั้นเป็นความยุ่งยากไม่น้อยในทางปฏิบัติ เนื่องจากการใช้จ่ายเงินและการเก็บภาษีของรัฐบาลนั้น มีผลต่อระดับรายได้ประชาชาติเช่นเดียวกับการใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อการลงทุนและการออมของเอกชน กล่าวคือการเพิ่มหรือลดรายจ่ายรัฐบาลย่อมจะทำให้รายได้ประชาชาติสูงขึ้นหรือลดลงด้วย ส่วนจะสูงขึ้นหรือลดลงเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับค่าของตัวทวีคูณ (Multiplier) ดังนี้²²

$$\Delta y = k, \Delta g$$

Δy = รายได้ประชาชาติที่สูงขึ้นเนื่องจากการใช้จ่ายของรัฐบาลเพิ่มขึ้น และกรณีที่รัฐบาลลดรายจ่ายลง รายได้ประชาชาติก็จะลดลงด้วย ส่วนจะเพิ่มหรือลดเพียงใดขึ้นอยู่กับค่าตัวทวีคูณ

K = ตัวทวีคูณของการใช้จ่ายรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจแบบปิดซึ่งไม่มีการค้าระหว่างประเทศ

$$k = \frac{1}{1-MPC}$$

(MPC = Marginal Propensity to Consume)

ΔG = การใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคและการลงทุนของรัฐบาลที่เพิ่มขึ้น

นโยบายงบประมาณกับผลในทางเศรษฐกิจ มีข้อถกเถียงเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากการใช้นโยบายงบประมาณแบบต่าง ๆ เช่น กรณีที่รัฐบาลใช้นโยบายงบประมาณแบบสมดุล (Balanced Budget Policy) คือรายจ่ายกับรายได้ของรัฐบาลเท่ากัน กล่าวกันว่าในลักษณะนี้จะไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระดับการว่างงานระดับรายได้และระดับราคาแต่อย่างใด ซึ่งตามความเป็นจริงแล้วมิได้เป็นเช่นนั้น เพราะถึงแม้รัฐบาลจะจ่ายเงินจำนวนเท่าที่เก็บภาษีมาได้ก็ตาม แต่เมื่อไปสู่มือเอกชนก็จะมีลักษณะกระตุ้นระบบเศรษฐกิจให้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น²³ โดยการเพิ่มขึ้นจะมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับค่าของตัวทวีคูณ

ส่วนในกรณีที่รัฐบาลมีนโยบายงบประมาณขาดดุล (Deficit Budget Policy) คือรายจ่ายมากกว่ารายได้ รัฐบาลใช้จ่ายไปในระบบเศรษฐกิจมากกว่ารายได้ที่เก็บได้ เอกชนจะมีรายได้เพิ่มขึ้นและการใช้จ่ายภาคเอกชนก็จะขยายตัว ส่วนจะขยายตัวเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับค่าของตัวทวีคูณ

เมื่อรัฐบาลใช้นโยบายงบประมาณเกินดุล (Surplus Budget Policy) โดยรัฐบาลมีรายได้เกินกว่ารายจ่าย ฉะนั้นในกรณีนี้รัฐบาลได้ดึงเงินจากภาคเอกชนไปสู่ภาครัฐบาลมากกว่าจำนวนที่จ่ายกลับมาสู่มือเอกชน ฉะนั้น ลักษณะเช่นนี้จะทำให้อุปสงค์รวม (Aggregate Demand) ลดลง รัฐบาลอาจนำรายได้ส่วนที่เกินมาชำระคืนหนี้สาธารณะก็จะทำให้กระแสเงินกลับไปสู่มือเอกชนผู้ซื้อพันธบัตรรัฐบาล และเงินนั้นจำนวนหนึ่งก็ถูกใช้จ่ายโดย

เอกชนผู้รับชำระค่านี้นี้จากรัฐบาล ซึ่งจะเป็นการเพิ่มรายจ่ายรวมในระบบเศรษฐกิจส่วน จะเพิ่มมากขึ้นเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับ MPC ของเอกชนกลุ่มที่ได้รับชำระค่านี้นี้ ซึ่งจะมีค่าต่ำกว่า MPC ของกลุ่มเอกชนผู้เสียภาษี²⁴

การเมืองกับนโยบายงบประมาณ เหตุผลทางการเมืองจะเป็นเหตุที่สำคัญที่สุดของโครงสร้างในการตัดสินใจในเรื่องใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม หรือปัญหาด้านอื่น ๆ หากแนวทางนั้นไปขัดแย้งหรือก่อให้เกิดปัญหาทางการเมือง การตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ จะกระทำมิได้²⁵

เมื่อเป็นเช่นนี้ การงบประมาณซึ่งต้องผ่านกระบวนการทางการเมืองในหลายขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ระดับการจัดเตรียม การจัดทำงบประมาณ การพิจารณาจัดสรรและการอนุมัติงบประมาณ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างใกล้ชิด ความสมเหตุสมผลของการกำหนดนโยบายงบประมาณจึงเป็นไปได้ยากในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีโครงสร้างระบบการเมืองที่ไม่เข้มแข็ง หรือประเทศที่มีรัฐบาลผสมซึ่งมาจากพรรคการเมืองหลายพรรค การกำหนดนโยบายงบประมาณจึงเป็นการยากที่จะสนองตอบความต้องการของประชาชนและบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาประเทศด้วยเหตุที่นโยบายงบประมาณและแผนงานที่บรรจุในงบประมาณของแต่ละปีงบประมาณเป็นผลจากการต่อรองและการประนีประนอมของฝ่ายต่าง ๆ ที่มีอำนาจทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีในการกำหนดขนาดของงบประมาณก็ยังเป็นหลักการที่เป็นประโยชน์ในกรณีที่สังคมนั้น ๆ มีความพร้อมที่จะใช้กลไกเหล่านั้นอย่างได้ผล

บางทีปัญหาการกำหนดขนาดของงบประมาณอาจเกิดจากจุดเริ่มต้น คือเมื่อบรรดาหน่วยงานของรัฐทำค่าของงบประมาณขึ้นมานั้นหน่วยงานมีทัศนคติว่าจะต้องใช้ความพยายามอย่างไรจึงจะได้รับงบประมาณที่ต้องการ ทั้งยังพยายามที่จะเพิ่มจำนวนงบประมาณขึ้นอยู่เสมอ ในแง่ของนักบริหารเองก็มองว่าจะต้องได้เงินงบประมาณเพิ่มขึ้นมิใช่ลดลงจึงจะทำงานได้ แม้ว่าผู้จัดทำค่าของงบประมาณตระหนักว่า จำเป็นต้องมีข้อมูลเกี่ยวข้องสนับสนุนค่าของงบประมาณก็ตาม

แต่ในทางปฏิบัติหน่วยงานที่จัดทำค่าของงบประมาณจะมีการเตรียมเป็นอย่างดีในด้านการศึกษาการ วิเคราะห์การเสนอค่าดังกล่าว จึงเป็นผลให้ผู้พิจารณางบประมาณในระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการงบประมาณมีความรู้สึกที่ดีต่อหน่วยงานนั้น เช่น เห็นว่าจะเกิดประโยชน์หรือมองเห็นผลสำเร็จของงานได้อย่างชัดเจน โดยวิธีการเสนอค่าขอ

ที่แบบยลจนมีคำกล่าวว่ “การเสนอคำขอของงบประมาณของหน่วยงานนั้นจะไ้ตั้งงบประมาณตามความมุ่งหวังเพียงใด มิได้ขึ้นอยู่กับว่างานที่เสนอขอมานั้นมีคุณค่าเพียงใด แต่อยู่ที่ว่าผู้เสนอขอเล่นการเมืองเป็นสักแคไหน²⁶

คำว่าเล่นการเมืองเป็นหรือเข้าใจการเมืองแคไหนนั้นมิผู้อธิบายว่า คือการเข้าใจลู่ทางทางการเมืองซึ่งจำเป็นต้องมืองค์ประกอบสำคัญสามประการคือ

1. ต้องรู้จักแสวงหาความเชื่อถือจากหน่วยงานอื่น ๆ ด้วยการสร้างภาพพจน์ผลงานของหน่วยงานตนให้เป็นที่ประจักษ์ในแง่ดี

2. แสวงหาความสนับสนุนจากองค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณางบประมาณในทุกชั้นตอน

3. ฉวยโอกาสเมื่อสถานการณ์อำนวย โดยขึ้นอยู่กับช่วงระยะเวลาหรือสภาพการณ์แวดล้อมและใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ต่อการของบประมาณของหน่วยงาน

ส่วนเทคนิคของการที่จะได้รับงบประมาณตามคำขอได้มากที่สุดนั้นเป็นสิ่งที่อาจทำได้โดยวิธีการสามวิธีคือ²⁷ วิธีแรกนั้นต้องพยายามคงไว้ซึ่งงบประมาณสำหรับโครงการเดิมที่เคยทำอยู่แล้วโดยไม่ให้ถูกตัดทอน ส่วนวิธีที่สองนั้น คือพยายามหาทางเพิ่มงบประมาณให้กับโครงการเดิมและวิธีที่สามก็คือริเริ่มเสนอโครงการใหม่ ๆ

จากความยุ่งยากทางการเมืองในกระบวนการงบประมาณนับแต่การเริ่มทำคำขอของงบประมาณจนกระทั่งถึงขั้นการอนุมัติงบประมาณ การบริหารและควบคุมงบประมาณ เป็นเหตุที่ทำให้การกำหนดขนาดของงบประมาณ การกำหนดกิจกรรมและแผนงานอาจไม่สนองตอบความต้องการของประชาชน ยากต่อการบรรลุเป้าหมายในด้านความเจริญก้าวหน้าของประเทศและไม่อาจรักษาคุณภาพทางเศรษฐกิจให้อยู่ในสภาพที่พึงปรารถนา

ฉะนั้น การที่จะศึกษาหาเทคนิควิธีและทฤษฎีใด ๆ เข้ามาช่วยให้การจัดงบประมาณของประเทศมีความสมเหตุสมผลและได้ประโยชน์สูงสุดโดยบรรลุเป้าหมายของนโยบายทางเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา จึงมีความเป็นไปได้ยาก หากละเลยหรือไม่ให้ความสนใจต่อการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการงบประมาณ โดยการพัฒนานั้นจำเป็นต้องพัฒนาทั้งความรู้ความสามารถและทัศนคติที่มีต่อการงบประมาณในทางที่ถูกต้อง รวมทั้งการปรับปรุงกลไกทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการงบประมาณจึงต้องให้ความสนใจในเรื่องดังกล่าวอย่างกว้างขวาง เพื่อจะได้ใช้งบประมาณเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารประเทศให้เจริญก้าวหน้าสืบไป

เชิงอรรถ

- ¹ Henry Carter Adam, *The Science of Finance* (New York: Henry Holt & Company, 1898), p. 104.
- ² Agency for International Development, *Modernizing Government Budget Administration* (Chicago: Public Administration Service, 1962), PP. 1-3.
- ³ Allen Shick, "The Road to PPB: The Stage of Budget Reform" in Fremont J. Lyden, Ernest G. Miller, ed., *Public Budgeting: Program Planning and Evaluation* (Chicago: Rand McNally College Publishing Company, 1978), pp. 17-19.
- ⁴ Allen Shick, "The Road to PPB: The Stages of Budget Reform," as reprinted in R.T. Czebiewski, ed., *Public Budgeting and Finance*. (Itasca III.: Peacock Publishers, 1968), pp. 522-544.
- ⁵เสนาะ อุณากรู, *นโยบายการเงินการคลังและการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย* (นครหลวงกรุงเทพ: โรงพิมพ์รามินทร์, พ.ศ. 2514), หน้า 59-69.
- ⁶ Frank P. Sherwood, *The Management Approach to Budgeting* (Brussels: International Institute of Administrative Science, 1954) อ้างคำแปลจาก ไพศาล ชัยมงคล
- ⁷ A. Premchand, *Government Budgeting and Expenditure Controls Theory and Practice* (Washington D.C.: International Monetary Fund, 1983) PP. 34-35.
- ⁸ *Ibid.*, pp. 3-4.
- ⁹ *Ibid.*, pp. 12-13.
- ¹⁰ Richard A. Musgrave, Peggy B. Musgrave, *op. cit.*, p.135.
- ¹¹ Abba P. Lerner, *The Economics of Control* (New York: The MacMillan Company, 1944) pp. 302-322.
- ¹² E.S. Phelps, ed., *Private Wants and Public Needs* (New York: Norton and Company, 1965), pp. 76-95.
- ¹³ ไกรยุทธ วีระยาตীনันท์, *หลักการงบประมาณแผ่นดิน* กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, พ.ศ. 2528) หน้า 162-167.
- ¹⁴ *Ibid.*, หน้า 171-173.
- ¹⁵ Abba P. Lerner, *op. cit.*, pp. 320-321.
- ¹⁶ ไกรยุทธ วีระยาตীনันท์, *op. cit.* หน้า 16-19.
- ¹⁷ Richard A. Musgrave, Peggy B. Musgrave, ed., *Public Finance in Theory and Practice* (New York: McGraw-Hill Book Company, 1984) pp. 383-491.
- ¹⁸ ไกรยุทธ วีระยาตীনันท์, *op. cit.*, หน้า 209-211.
- ¹⁹ *Ibid.*, pp. 212-213.

²⁰ David J. Ott and Attiat F. Ott. ed., *Federal Budget Policy* (Washington D.C.: The Brookings Institution, 1969) p.63.

²¹ เอนก เขียรถาวร, *คู่มือเศรษฐศาสตร์มหภาค 1* (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. 2523) หน้า 284-285.

²² *Ibid.*, pp. 280-281.

²³ Philip E. Taylor, *The Economics of Public Finance* (New York: The McMillan Company, 1961), p.101.

²⁴ *Ibid.*, pp. 103-105.

²⁵ Aaron Wildavsky, ed., *The Politics of the Budgetary Process* (Boston: Little, Brown and Company, 1979), pp. 191-193.

²⁶ *Ibid.*, pp. 64-65.

²⁷ *Ibid.*, p.65.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

ไกรยุทธ วีรชาติพันธ์. *หลักการงบประมาณแผ่นดิน*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2528

เสนาะ อุณาภูล. *นโยบายการเงินการคลังและการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย*. นครหลวงกรุงเทพ : โรงพิมพ์รามินทร์, 2524

เอนก เขียรถาวร. *คู่มือเศรษฐศาสตร์มหภาค 1*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2523

ภาษาอังกฤษ

Adam, Henry Carter. *The Sciences of Finance*. New York : Henry Holt and Company, 1898.
Agency for International Development. *Modernizing Government Budget Administration*. Chicago : Public Administration Service 1962.

Lerner. Abba p. *The Economic of Control*. New York : The McMillan Company, 1944.
Musgrave. Richard A., Musgrave. Peggy B. ed., *Public Finance in Theory and Practice*. New Your : McGraw-Hill Book company, 1984.

- Ott, David J. and Ott, Attiat F. ed., *Federal Budget Policy*. Washington D.C. : The Brookings Institution, 1969.
- Phipps, E.S. ed., *Private Wants and Public Needs*. New York : Norton and Company, 1965.
- Premchand, A. *Government Budgeting and Expenditure Control Theory and Practice*. Washington D.C. : International Monetary Fund, 1983.
- Sherwood, Frank P. *The Management Approach to Budgeting*. Brusseles : International Institute of Administrative Sciences, 1954.
- Shick, Allen. "The Road to PPB : The Stage of Budget Reform" in Fremont J. Lyden, Ernest G. Miller, ed. *Public Budgeting : Program Planning and Evaluation*. Chicago : Rand McNally College Publishing Company, 1978.
- Shick, Allen. "The Road to PPB. The Stage of Budget Reform" as reprinted in R.T. Colembiewski, ed. *Public Budgeting and Finance*. Itasca : Peacock Publisher, 1968.
- Taylor, Philip E. *The Economics of Public Finance*. New York : The McMillan Company, 1961.
- Wildavsky, Aaron, ed., *The Politics of the Budgetary Process*. Boston : Brown and Company, 1979.